

Paradigma sonaravnosti je pot do trajnostnih gozdov *Paradigm of the Close-to-Nature Represents a Way to Sustainable Forests*

Mitja CIMPERŠEK*

Izvleček:

Cimperšek M.: Paradigma sonaravnosti je pot do trajnostnih gozdov. *Gozdarski vestnik*, 69/2011, št. 3. V slovenščini in z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 15. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic. Evropsko gozdarstvo je rešitev iz vedno večjih in pogostejših stresnih motenj gozdov našlo v naravnih oziroma v sonaravnih gozdovih. Sestavek obravnava teoretične osnove sonaravnosti, njen zgodovinski razvoj, odločilno vlogo gozdarske fitocenologije pri opredeljevanju hemerobije in najpomembnejše ukrepe za trajnostno gospodarjenje z gozdovi.

Gljučne besede: sonaravnost, hemerobija, trajnost

Abstract:

Cimperšek M.: Paradigm of the Close-to-Nature Represents a Way to Sustainable Forests. *Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry)*, 69/2011, vol. 3. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 15. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

European forestry found the way out of the increasing and frequent stress based disturbances of the forests in the natural or close-to-nature forests. The article deals with theoretical bases of the close-to-nature forestry, its historical development, the decisive role of the forestry phytocoenology in determining of hemeroby, and the most important measures for sustainable forest management.

Key words: close-to-nature, hemeroby, sustainability.

Slovenski gozdarji se radi pohvalimo z veliko gozdnatostjo in ohranjenimi gozdovi, a ne za eno ne za drugo nismo zaslužni. Brez vsakega premisleka uvrščamo vse gozdove med sonaravne, čeravno 90 % naših gozdov pokrivajo združbe listavcev, a imamo v lesni zalogi 47 % iglavcev. Tudi znaten delež sanitarnih sečenj in številne sanacije žarišč ne dokazujejo pretirano velike ohranjenosti naših gozdov. Pač pa imamo na Kočevskem in Notranjskem prebiralne gozdove, kjer že več kot sto let neopazno domuje ideja sonaravnosti.

Leta 2008 je Zavod za gozdove Slovenije izdal lično brošuro *Gospodarjenje z gozdovi* po vzoru narave s podnaslovom *Sonaravno gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji*, lani pa je izšla tudi publikacija Ž. Koširja *Lastnosti gozdnih združb* kot osnova za gospodarjenje po meri narave. V obeh je izpostavljena dilema, ali je za novo doktrino ravnanja z gozdovi ustrežnejši izraz „gospodarjenje po meri ali vzoru narave“ od privzetega pojma „sonaravnost“ (nem. *naturnah*, *naturtreu*, *naturgemäß*, angl. *close-to-nature*). Izraz „sonaravnost“ je vzniknil leta 1989 sočasno z ustanovitvijo Mednarodne zveze Pro-Silvae. Zveza povezuje gozdarje, lastnike gozdov in

prijatelje narave, ki si prizadevajo za optimalno kohabitacijo ekonomije in ekologije. Semantika pojma „sonaravnost“ ni enoznačno opredeljena in ker ni definirana, se neredko uporablja bolj kot fraza. Naravno je vse tisto, kar ni delo človeških rok, sonaravno pa vsebuje tudi nekaj nenaravnega dela človeka - gozdarja. Gesla „sonaravnost“ ne najdemo v slovarju Slovenskega knjižnega jezika, neznana je tudi njegova etimologija. Kot mrtva črka na papirju se pojavlja v Zakonu o gozdovih (1993) in v Pravilniku o varstvu gozdov (2000), zgolj deklarativno pa tudi v Programu razvoja gozdov (1996) idr.

Strategija sonaravnosti združuje optimalno varovanje in gospodarjenje z gozdnimi ekosistemi ter trajno in donosno zadovoljevanje različnih socialnoekonomskih potreb. Spekter gozdnogojitvenih ukrepov je širok in sega od biocentričnega opuščanja vsakršnih posegov v gozdove do najbolj grobih antropocentričnih ukrepov. Iz navedenih skrajnosti lahko izpostavimo dva koncepta:

* mag. M. C., univ. dipl. gozd., Zalag pri Moravčah 8, 1251 Moravče

Slika 1: V nepregledni množici različnih gozdnih združb ohranjajo naravni gozdovi prepotrben red. Njihova veličastna in skrivnostna naravna scena je lahko tudi preblisk za snovanje novih idej.

Slika 2: Rezervate izločamo prednostno v državnih in zlasti v starih gozdovih (*ancient woodlands*), v zavarovanih parkih ter območjih Nature 2000, kjer je tudi po evropskih določilih uzakonjeno sonaravno gospodarjenje. Snovanje bodočih pragozdov je moralno-etična in kulturna zadolžitev gozdarstva.

- **ekonomski**, ki stremi za racionalno pridelavo visokovredne lesne surovine oziroma stremi za čim večjim dobičkom in
- **ekološki**, po katerem ravnamo sonaravno, kadar razvojne procese prepustimo naravnim silnicam in jih čim manj motimo.

Prepuščanje vsega dogajanja naravi, brez vsakega človekovega posredovanja, je značilnost pragozdov, strogih rezervatov in trajno varovalnih gozdov. V negospodarjenih gozdovih poteka razvoj po naravnih zakonih, v drugih gozdovih pa gospodarimo po meri človeka in naravi vsiljujemo tržne zakonitosti. Naravi preprosto ne dovolimo, da bi bila svobodna in da bi sledila svojemu lastnemu, neodvisnemu razvoju. Pravniki bi gospodarjenje po meri narave označili za „*contradictio in adiecto*” (neposredno protislovje), kajti narava ne gospodari, ravna se izključno po evlucijskih zakonih preživetja z nenehnim prilagajanjem na spremembe po metodi poskusa in zmote. Življenje

poteka med izkoriščanjem in varovanjem; brez izkoriščanja ne bi preživel ali prav težko, brez varovanja pa bi se hitro poslabšala kakovost našega življenja. Les je obnovljiva surovina in pomemben energent, zato moramo z gozdovi gospodariti. Kjer tega ni, se naravna energija usmerja v golo ohranjanje ekosistemov oziroma se, tako kot v pragozdovih, samo izmenjujeta rojevanje in umiranje, vmes pa med organizmi poteka krut boj za obstanek. Proizvodnja je enaka ničli – kolikor biomase propade, toliko se je nadomesti. Preživijo dolgoživi osebk, ki ekonomičneje in popolneje izkoriščajo snovne in energetske vire in lahko ustvarjajo številčnejše in za življenje sposobnejše potomstvo. Darwin je ta fenomen označil kot „*survival of the fittest*”.

Razvoj gospodarskih gozdov usmerjamo k postavljenim ciljem, ki so kompromis med naravnimi danostmi rastišča in ekonomskimi zahtevami lastnikov gozdov oziroma ekosocialnimi pričako-

Slika 3: Na rodovitnih tleh, kjer je tudi stabilnost bioekološkega kompleksa velika, lahko bolj odstopamo od naravnega stanja, kot na slabših tleh. Z manjšim tveganjem lahko preusmerjamo naravne procese, intenziviramo nego in vzgajamo sortimente najčehjih vrednosti.

Slika 4: Na najslabših rastiščih prepuščamo razvoj sestoja naravi in se zadovoljimo z malovrednimi lesom za kurjavo in kemično predelavo.

vani javnosti. Po namenu rabe lesa razlikujemo dva ekstremna modela:

- **ekstenzivnega**, ki je namenjen množični pridelavi manjvrednega lesa (les za plošče, vlakna, energijo); razpršen je po površini in bolj ali manj prepuščen naravnim dejavnikom ter
- **intenzivnega**, ki je naravnani pridobivanju visokovrednih sortimentov (furnir) in je osredotočen na posamezna drevesa.

Med obema skrajnostma imamo vse mogoče prehode, ki so namenjeni pridelavi žagarskega in manj zahtevnega tehničnega lesa. Medtem ko je ekstenzivna raba bližja sožitju z naravo, je intenzivna ukrojena antropogeno. A tudi slednja je lahko blizu sonaravnosti, če odkloni od naravnega stanja ne ogrožajo produktivnosti celotnega ekosistema ali ne povzročajo ireverzibilnih regresij. Vsak poseg v naravni razvoj je motnja, ki je nasprotna naravnim zakonitostim, ker preusmerja razvoj od uravnoteženega k labilnemu stanju. Če so motnje

prevelike, ekosistem izpostavljamu stresnim dejavnikom: vetrolomu, insektom, boleznim idr. škodljivostim. Že v 16. stoletju je Francis Bacon opozarjal: „*Natura parendo vincitur*” – Naravi lahko gospodarimo samo tako, da ji sledimo. Zato se moramo pred vsako odločitvijo vprašati: Kakšne bodo posledice? Ali bodo poznejšim generacijam koristile ali škodoval?

Nepremišljeni posegi povzročajo težko popravljive motnje. Ko so v nacionalnem parku Yellowstone iztrebili volkove, so se vapiji jeleni, losi in bizoni tako namnožili, da jim je zmanjkalo hrane. L. 1995 so po sedemdesetih letih začeli naseljevati volkove, vendar predvidevajo, da se bo šele po več desetletjih vzpostavilo naravno ravnotežje. Podobno slabost je pokazala tudi prevelika vnema pri zatiranju požarov v ZDA, kajti brez njih izostane pomlajevanje gozdov, saj je znano, da se češarki nekaterih drevesnih vrst odprejo šele pri visokih temperaturah.

Citat „Imitier la nature” (posnemanje narave), ki ga pripisujejo razsvetljencu J. J. Rousseauju (1712/78), namiguje na začetek sonaravnosti.

Toda šele sredi 19. stoletja je ugleden nemški gozdarski klasik in pedagog W. Pfeil študente učil usklajevati biološke potrebe drevesnih vrst z rastiščnimi danostmi. Še dandanes je v veljavi njegova prislovica o „železni zakonitosti rastišča” (*Das eiserne Gesetz des Örtlichen*). Njegov kognitiven dialog z gozdom je izpričan v nasvetih, ki jih je dajal študentom, rekoč: „Pojdite v gozd in vprašajte drevesa, kako želijo biti vzgojena.” (Hasel, 2002). Opazovanje, spoznavanje in razumevanje narave gozda so predhodniki sonaravne miselnosti. Žal so Pfeilov sproščen pristop izničile zablode Presslerjevih zanesenjakov. Zaradi kratkoročnih koristi, ki jih je ponujala teorija največje zemljiške rente, so uničevali naravne gozdove listavcev in jih nadomeščali z nenaravnimi nasadi iglavcev. Zmotna teorija je našla veliko privrženca tudi med fevdalnimi veleposestniki na slovenskem ozemlju.

Leta 1882 je Karel Gayer v učbeniku *Der Waldbau* odkrito nasprotoval velikopovršinskim golosekom in nenaravnim monokulturam. Ker je gojenje mešanih gozdov postavil na ekološke temelje, ga štejejo za začetnika sonaravne ideje. Leta 1922 je načela trajnostnega gozda (*Dauerwaldgedanke*) znanstveno utemeljil Alfred Möller, komornik von Kalisch pa jih je v svojih gozdovih

blizu Magdeburga praktično udejanil. Po nenadni Möllerjevi smrti (1923) se je med strokovnjaki vnela burna razprava za in proti trajnostnemu gozdu, v kateri so se med nasprotnike trajnostnega gozda zapisali tudi profesorji kot Wiedemann in Dengler (Hasel, 2002). Zaradi vsestranske uporabnosti smrekovine, njene visoke vrednosti, hitre rasti, zanesljive in cenene vzgoje se je strokovna zabloda z nenaravnimi gozdovi obdržala še globoko v drugo polovico 20. stoletja, ko smo se smreki nekritično priklanjali tudi v Sloveniji.

Ideje K. Gayerja so padle na rodovitna tla med francoskimi in švicarskimi gozdarji, kjer jih je kmalu po letu 1900 uresničil A. Engler. Za sonaravno gospodarjenje sta značilni velika svoboda in sproščenost pri izbiri ukrepov. Biolley je to svobodo razlagal kot temeljno konformno načelo, a je opozoril, da mora biti dobro nadzorovan (*controlling*) in opravljen z vso odgovornostjo. Tudi Schädelin in Leibundgut sta dokazala, da je shematsko delovanje v največjem nasprotju s sonaravnim gojenjem gozdov (Leibundgut, 1979). Njuna načela je v šestdesetih letih v Slovenijo prenesel D. Mlinšek, ki je bil tudi pobudnik ustanovitve Pro-Silvae ter zagovornik svobodne, rastiščem prilagojene obravnave gozdov.

Naravnim razvojnim procesom se je najbolj približala nemška skupnost za sonaravno gospodarjenje z gozdovi (*Arbeitsgemeinschaft Naturgemässe Waldwirtschaft*), ki je izšla iz Möllerjeve teorije trajnostnega gozda. Ustanovljena je bila

Slika 5: Naravna obnova je dar narave in predpogoj sonaravnega miselnega vzorca. Uspešna pomladitev je največji uspeh gozdarja, še posebno, če so med mladnicami zastopane tudi žlahtne drevesne vrste.

Slika 6: Ideal sonaravnosti so raznodobni, mešani in strukturno pestri gozdovi, ki se spreminjajo na malih površinah.

leta 1950 in je tudi članica Pro-Silvae. Postavila si je visoke standarde, saj med trajnostne uvršča izključno prebiralne gozdove. To pomeni spoštovanje individualnosti vsakega posameznega drevesa ali skupine le-teh. S takim pristopom soglašata tudi organizacija Greenpeace (Sturm, 1994), kajti prebiralni gozdovi so najbližji naravnim (Leibundgut, 1978). Novo ustanovljeni organizaciji so se pridružili samo zasebni posestniki, medtem ko državnim gozdarjem niso dovolili, da bi se pridružili. Šele orkana Vivian in Wiebke, ki sta leta 1990 porušila 250 milijonov m³ na površini okoli enega milijona hektarjev, sta prinesla streznitev, miselni preobrat in vrnitev k naravnim gozdovom (Bode, 1997).

Znanost odmre, če se splošno ne uveljavi (W. v. Humboldt).

Sonaravno gozdarstvo je najtesneje naslonjeno na naravne danosti. Ker je narava predmet našega

odločanja, jo moramo spoznati. To nam najbolj uspe s pomočjo fitocenologije – metode proučevanja vegetacije, ki povezuje geobotaniko z ekologijo. Leta 1623 je renesančni genij G. Galilei v delu *Il Saggiatore* zapisal: “*Knjigo narave lahko razumemo le, če smo se naučili jezika in poznamo abecedo, v kateri je napisana.*” Fitocenologija je čudovita knjiga, ki brez pridržkov odpira svojo dušo in svoje najbolj dragocene skrivnosti izroča tako nazorno, kot bi jih na glas pripovedovala. Učenje jezika narave vsebuje tudi kulturne in moralno-etične preference. Ker je poznavanje gozdnih združb in naravnih gozdov osrednje področje sonaravnega gozdarstva, bi morali tem zahtevam prilagoditi tudi študijski program, kajti sonaravna pot terja mnogo več intelektualnih vlaganj.

Zaradi nenehnih preimenovanj in vedno bolj zapletenih imen združb in podzdružb je postala fitocenologija težko razumljiva akademska znanost ter za operativno gozdarstvo vedno manj primerna. Dogajanje spominja na besedilo iz nekega angleškega učbenika ekologije: „*A science which says what everyone knows in language that no one understands.*” V gozdarsko razvitejših družbah se zavedajo, da gozdarstvo nima znanstvene podstat, če ne sloni na kartiranih mikrorastiščnih fitocenozah. Toda gozdarstvo potrebuje uporabno fitocenologijo, ki temelji na ekologiji in ne samo na floristiki. Za racionalno izkoriščanje zelene odeje so pomembne samo tiste združbe, ki se razlikujejo v produktivnosti, smotrnosti ali gojitvenih ukrepih (Košir, 2010).

Publikacija Ž. Koširja je med gozdarji vzbujala upe, da bo retrospektivno predstavila vse pomembne gozdne združbe. Morda so bila pričakovanja nerealna in nastale fitocenološke zmešnjave ni bilo tako preprosto spraviti na skupni imenovalec. Antropologinja Vesna Godina (2011) ugotavlja, da je za Slovence značilno trmasto vztrajanje pri svojem, posledično imamo zato poplavo gozdnih združb (Košir, 2010). Vnaprej ostaja neodgovorjeno vprašanje, kako iz slepe ulice? Ker ni nobenega strokovnjaka, ki bi mu po stari slovenski navadi rekli, da „zvonec nosi”, je preostala ena sama možnost, da skupina fitocenologov in gojiteljev sintetizira dosedanje fitocenološke izsledke, sestavi usklajen katalog gozdnih združb z vsemi značilnostmi: razširje-

nostjo, ekologijo rastišča, poenostavljeno sinsistematiko, značilno kombinacijo rastlin, zgodovino rabe, ogroženostjo, gozdnogojitvene usmeritve in vire. Pregled sintaksonomskega sistema, ki sta ga sestavila Robič in Acceto (2001) je lahko iztočnica za tovrstni „upgrade“, kot računalničarji označujejo nadgradnjo svojih sistemov.

Merilo sonaravnosti je gozdna združba. Odmik od narave preverjamo s pomočjo potencialne in recentne vegetacije. S potencialno ali prvotno je mišljena hipotetična vegetacija (*natura intacta*), ki bi se vzpostavila, če ne bi bilo nobenih človekovih vplivov, medtem ko je recentna vegetacija dejansko zatečeno ali realno stanje rastlinstva (*second hand natura*). Primerjava obeh razkrije ohranjenost naravne sestave gozda oziroma stopnjo nenaravnosti ali hemerobije. Avstrijski geobotaniki so izdelali metodologijo za ocenjevanje hemerobije (Koch in sod., 1999).

Fitocenologija omogoča tudi usmeritve za zelen potek obnove in optimalno ekonomsko ter ekološko zgradbo. Opozarja nas na konkurenčne odnose med razvojem in rastjo ter priporoča najbolj racionalne negovalne ukrepe. Na vrednostno pridelavo in ekonomičnost gospodarjenja odločilno vpliva vsakokratna kombinacija drevesnih vrst v sestoji. Ta je večinoma določena z nasementivijo in vznikom mladice ter se pozneje z nego le malo spreminja. Čim rodovitnejše je rastišče, tem širši je izbor drevesnih vrst in obratno: na slabih rastiščih je pestrost vrst omejena. Toda pravilo ima tudi izjeme, kot so, npr.: monodominantna jelševja, mraziščna smrečja ipd. Z vnašanjem neavtohtonih ali tujih drevesnih vrst povečujemo ekološko raznolikost, a pri tem tvegamo, da sestoji ne bodo trajnostni. Neofiti namreč destabilizirajo sestoj, ker ne zasedajo v celoti obstoječih ekoloških niš.

Narava se nikoli ne ravna po človeku, človek je tisti, ki mora upoštevati zakone narave. (Dioskurides)

Sonaravno gospodarjenje predpostavlja nov način razmišljanja in razumevanja narave ter temelji na ohranjanju in usmerjanju naravnih procesov. V žarišču gozdarskega menedžmenta bi moralo biti racionalno pridobivanje zadostnih količin lesa največjih uporabnih vrednosti. Tovr-

Slika 7: Enostranska hipertrofija ene vrste povzroča izginevanje drugih vrst. Res smo „bukovi“, da na propadlih smrekovih monokulturah snujemo nove. Zamenjava smreke z žlahtnimi listavci ni vedno najboljša rešitev, kajti že sam videz takega zdravljenja s količki ali plastičnimi tulci nima nič skupnega s sonaravo, prav tako ne vzbuja nikakršnega estetskega ali čustvenega ugodja.

stna pričakovanja uresničujemo z nego. Gojenje gozdov je paradna disciplina gozdarstva in edino področje, pri katerem je gozdar nepogrešljiv. Vse druge okoljske, naravovarstvene in socialne storitve opravljajo gozdovi večinoma brez pomoči gozdarjev.

Greenpeace gozdarjem priporoča, naj se pri usmerjanju naravnih procesov zgledujejo po metodah, ki so jih po letu 1993 uvedli v mestnih gozdovih Lübecka. Sonaravno opredeljeni gozdovi morajo imeti razčlenjeno strukturo in teksturo ter veliko lesno zalogo, ki lahko niha za največ 15 % od optimalne. Gozdarstvo bolj kot kaj drugega potrebuje tudi nekaj divjine, t. j. gozdne rezervate. Referenčni sestoji so raziskovalni laboratoriji, živi muzeji, knjižnice genetskih informacij in dragocena zgodovinska dediščina, brez katerih sploh ne bi vedeli, kakšni so naravni gozdovi. Zastopani

Slika 8: V Moravški dolini so se ponekod še ohranili glavati sestoji belega gabra, ki s svojimi bizarnimi oblikami privlačijo poglede. Poganjke so potrebovali za butare za kmečke peči. Izdelovanje butar na posebnem ogrodju je splošno razširjeno v tukajšnjih gozdovih. Podobni zgodovinski sestoji gabra in bukve so znani tudi iz Nemčije.

morajo biti v vseh gozdnih združbah od 200 do več tisoč ha. Njihova skupna površina naj zavzema vsaj 5 % površine gozdov. V naših gozdovih smo doslej iz rednega gospodarjenja izločili manj kot desetinko odstotka „bodočih pragozdov”, čeprav s temi refugiji najbolj celovito varujemo naravo, njene posamezne dele (organizme), biotope in habitate! Tudi pri varstvu narave smo močnejši pri besedah kot pri dejanjih.

Sonaravno gospodarjenje temelji na sožitju narave, ljudi in strojev. V največjem nasprotju s sonaravnostjo je tehnocentrizem, kajti škode, ki nastajajo z velikimi in težkimi stroji na tleh in preostalem sestoji, so nekajkrat večje od prihrankov; da ne omenjamo vizualnega razdejanja, ki ostaja za njimi. Reliefne razmere naših gozdov dopuščajo zgolj okoljsko obzirne tehnologije izkoriščanja lesa in ekološko gradnjo cest in vlak. Miselne preнове je potrebno tudi načrtovanje, kajti vse preveč gozdarskih idealov ostaja samo

na papirju. Še slabše je z lovstvom, ki s hlevsko vzgojo in trofejnim lovom ne sledi sonaravnemu gozdarstvu.

Homogeni, organski red narave motijo zlasti nenaravni ukrepi ali odkloni od sonaravnosti: goloseki, vnašanje rastišču tujih drevesnih vrst, snovanje monokultur, uporaba kemikalij, izsuševanje mokrišč, skrajševanje proizvodnih dob, pospeševanje homogenih struktur, prevladovanje mlajših razvojnih stadijev, preziranje robnih struktur, velika nihanja lesnih zalog, čezmerna gostota dreves, z biotopi neuskajana številčnost divjadi, neprimerne tehnologije pridobivanja lesa, drevesne metode izkoriščanja, mehanske preobremenitve tal, neekološka gradnja prometnic.

Gozdarska kriza, ki so jo po osamosvojitvi povzročili revolucionarni razkolniki, je med drugimi vrednotami izničila tudi paradigmo sonaravnosti. Posledice so kakovostno siromašenje gozdov in vsesplošno družbeno-gospodarsko zaostajanje. V naši nacionalni ekonomiji se zmanjšuje pomen zemljiške praproizvodnje, kar vidno tudi v deležu gozdarstva v BDP, ki je že manjši od 0,1 %. V gozdovih se kopiči les, ki lastnikom ne prinaša omembe vrednih koristi.

Slovenski gozdarji nekritično uvrščamo vse gozdove med sonaravne, čeprav izpolnjujejo navedene pogoje samo gozdovi, nastali z naravno obnovo in imajo razčlenjeno malopovršinsko strukturo, kakršno imajo prebiralni gozdovi na visokem krasu ter nekateri zasebni gozdovi, v katerih poteka kmečko prebiranje skladno s strokovnimi usmeritvami. Vsi drugi gozdovi, med njimi zlasti enomerni bukovi gozdovi ter večina smrekovih monokultur, ne izpolnjujejo vseh pogojev sonaravnosti. Razlikovati bi morali vsaj naslednje glavne kategorije gozdov: naravni, sonaravni, spremenjeni, nenaravni ter umetni. Med najpomembnejšimi merili so: sestav po drevesnih vrstah, pritalna vegetacija, pomlajevanje, raba, sestojna zgradba, razvojna stopnja, delež mrtvega lesa, diverznost vrst idr. (Koch in sod., 1999). V vseh gozdovih nikoli ne bo smiselno, niti racionalno težiti k sonaravnosti, pač pa bi z vidika kulturne dediščine veljalo ohraniti nekaj primerkov zgodovinskih strukturnih oblik, kot so: nizki, srednji in visoki gozdovi, stelniki, pašniki ter lokalne posebnosti.

Za uveljavitev sonaravne strategije so razen okvirnih pogojev, ki jih mora zagotoviti politika, potrebni: katalog gozdnih združb, metodologija hemerobije, prilagoditveni programi za tranzicijo k sonaravnim gozdovom, odgovorni lastniki gozdov ter izobraženi gozdarji. Predtem pa bi moral biti znan odgovor na vprašanje: Kaj z lesom, gozdovi in gozdarstvom danes in v prihodnosti? Brez te iztočnice bo paradigma sonaravnosti samo ponesrečena metafora za (ne)gospodarjenje z večino naših gozdov, kar nas vrača daleč nazaj, v čase, ko je B. Hacquet (1778) na Mengeškem polju uvidel veliko nedotaknjenih gozdov ter se čudil, „*da ni še nikomur padlo na misel, da bi z lesom počel karkoli koristnega.*”

Viri

- Bode W. 1997. Naturnahe Waldwirtschaft, Holm, Deukalion: 396 s.
- Gayer K. 1882. Der Waldbau. Berlin. Paul Parey: 576 s.
- Godina V. 2011. Zapičenost. Mladina 5: s. 28-29.
- Hacquet B. 1778. Oryctographia Carniolica, 3. zv., Leipzig.
- Hasel K., E. Schwartz 2002. Forstgeschichte, Remagen, 394 s.
- Koch G., Kirchmeier H., Grabherr G. 1999. Naturnähe im Wald. Wien: 96 s.
- Košir Ž. 2010. Lastnosti gozdnih združb kot osnova za gospodarjenje po meri narave. Ljubljana, 288 s.
- Leibundgut H. 1978. Über die Dynamik europäischer Urwälder. Schweiz. Zeit. f. Forstw : 906-916.
- Leibundgut H. 1979. Grundzüge der schweizerischen Waldbaulehre. Schweiz. Zeit. f. Forstw. 9/10: 678-722.
- Robič D., Acceto M. 2001. Pregled sintaksonomskega sistema gozdnega in obgozdnega rastlinja Slovenije. Ljubljana: 18. s.
- Sturm K. 1994. Naturnahe ökologische Waldnutzung.- Gutachten in Auftrag von Greenpeace Deutschland, Devensee, 38 s.
- www.greenpeace.de/...../oekologische-waldnutzung-im-forstamt-luebeck (12. 01. 2011).
- Zakon o gozdovih, Ur. l. RS, št. 30/1993
- Pravilnik o varstvu gozdov, Ur. l. RS, št. 92/2000
- Program razvoja gozdov, Ur. l. RS, št. 14/1996